

Matajur

Sped. in abb. post. II gruppo
Poština plačana v gotovini

List izhaja z vsemi potrebnimi dovoljenji videmskih oblasti.

Il giornale si stampa col permesso delle Autorità della provincia di Udine.

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

UREDNIŠTVO in UPRAVA v. Mazzini, 10, Videm-Udine
Naročnina: letna 350.— lir, 6 mesečna 180.— lir

Lit. 15.—

VIDEM, 15. MAJA 1951.

Leto II. — Štev. 17

Mešetarenje s krščansko moralno

Pred časom smo pisali, da je glasilo videmske nadškofije zavzelo kritično stališče nasproti anonimni družbi De Gasperi & Komp. Takrat so dejali, da ni umestno bahati se pred očmi gladujočega naroda z dragoceni oblekami in dragulji, ki stanejo po več milijonov in s katerimi so odevali nežna telesa svojih žena in svojih hčera. Pripomnili so, da bi tako nepremišljeno dejanje lahko imelo žalostne posledice, ker pomeni izzivanje tistih, ki nimajo niti najpotrebnejšega zase in za svoje družine.

Mi smo že takrat dvomili v dober namen te kritike in smo izrazili naše mnenje, da bo to glasilo o priliki bližnjih upravnih volitev brez dvoma začelo s propagando v korist prav tistih mož, ki so jih takrat kritizirali. Tako se je v resnici tudi zgodilo, in že več tednov posvečuje omenjeno škofijsko glasilo svoje uvodne članke upravnim volitvam. V teh člankih skuša prepričati vse ljudi, da je demokrščanska stranka edina, za katero se lahko voli, ker s tem ne bomo šli proti volji nadškofa, niti ne zakrivili kakšne pregrehe pred Bogom.

Pišejo dalje, da je ta stranka edina, ki spoštuje vero, da je edina, ki jamči za socialni napredek, da je edina, ki res skrbi za obrambo domovine in da je edina, v kateri so poštene ljudje.

Ali so ljudje pri tem glasilu že pozabili, kako malo krščanskega duha so pred nekaj meseci pokazali tisti, ki jih sedaj zagovarja? Ne, tega prav gotovo niso pozabili, pač pa bi radi videli, da bi to pozabili njihovi čitatelji in zato sedaj poveličujejo tiste, ki so jih takrat obsodili. S tem je razkrinkana vsa igra teh ljudi. Takrat so kritizirali krivice, ki so bile preveč očitne, da bi tako zadostili želji čitateljev po obsodbi tistih reči, ki so jih čitatelji sami v svojem srcu že obsodili. Toda tista kritika ni veljala ljudem, njihovega načina življenja in njihovega načina vladanja. Pač pa je bila naperjena proti načinu brezobzirnega bahanja z razkošnim bogastvom pred očmi ubogih. V tej kritiki so omenjenim ljudem očitali samo, da so slabi politiki, ker je malo pred volitvami neumestno in nevarno za koristi

stranke, če na tak način povzročajo pri ljudstvu nezadovoljstvo. Skratka, očitali so jim, da niso dovolj hinavsko skrili svoj pravi obraz.

Kakor smo že rekli, trdi omenjeno glasilo, da je dobra edina le demokrščanska lista. Komunistov bi ljudje ne smeli voliti, ker so... komunisti in kot taki ne spoštujejo vere; socialistov ne bi smeli voliti, ker so tudi oni marksisti, in kot taki, proti veri; poleg tega pa da so zaradi svojih notranjih nesoglasij podobni bolj kupu kamenja, kakor pa trdnemu zidu. Tudi nezavisne bi po njihovem mnenju ne smeli voliti, ker se za njimi skrivajo komunisti in socialisti, kateri hočejo na tak način prevariti ljudsko mnenje. Vendar pa taka obsodba ne velja vsem neodvisnim listam, ampak jih v nekaterih primerih celo svetujejo in trdijo o njih, da so edine poštene. To velja v primerih, kjer se krščanska demokracija ne predstavi s svojo lastno listo; znano je namreč, da se ta stranka ponekod ne upa prikazati pred volivci s svojim lastnim imenom in s svojim znakom križa in ščita, ter se zato skriva za imenom neodvisnih. S tem pa so samo dokazali, da so prevaro,

ki so jo očitali drugim, zakrivili prav oni sami, to je demokristjani.

Vsekakor pa je res, da vsebujejo neodvisne liste, kadar so v resnici neodvisne, samo poštene ljudi, ki nočejo ničesar slišati o strankah in strankarstvu, ter so mnenja, da se pri upravnih volitvah ne sme pustiti upreči v voz kakšne stranke in delati za njeno korist, ampak da je treba predvsem braniti krajevne koristi in koristi svojih volivcev. Zato so taki ljudje po njihovem mnenju obsojanja vredni, ker so zanje nezanesljivi in zmožni ob priliki zanemariti koristi rimske vlade in krščanske demokracije, če bi bilo to v škodo njihovih volivcev.

To bi bila torej krščanska moralna kakor jo uči glasilo videmske nadškofije. Mi pa smo nasprotnega mnenja in smatramo, da so neodvisni edini, ki se jim lahko brez skrbi zaupa upravo občine in pokrajine. Omenjeni časopis pa spomnimo samo na tole: V Evangeliju je pisano, da ne bo mogel iti v nebesa tisti, ki bo klical »gospod, gospod«, ampak samo tisti, ki bo delal dobra dela. Razne jezične doktorje pa je že Kristus obsodil ko jih je imenoval pobeljene grobove in ko je ostro obsodil hinavstvo pismarjev in farizejev.

Kriza svilogojstva in njene posledice

Letos je prišla pomlad zelo pozno in zato so se lotili kmetje ob prvem lepem vremenu z vso vneto obdelovanju svojega polja. Obenem je bilo treba opraviti tudi druga dela, ki jih zaradi slabega vremena pozimi ni bilo mogoče dokončati. Tako si je mnogo ljudi moralo še pripraviti drva za kurjavo v bližnjih mesecih in za bodočo zimo. Pri tem delu pa bi pozoren opazovalec lahko opazil nekaj nenavadnega: poleg drugega drevja so ljudje začeli sekati tudi murve in sicer prav pri koreninah, ali pa so jim oklestili vse veje, katerih listje je bilo drugo leta tako dragoceno za gojenje sviloprejk. To pomeni, da sedaj opuščajo to tradicionalno obrt beneških vasi, ki je imela nekdanje veliko važnost.

Propadanje te kulture pomeni prenehanje važnega vira dohodkov in s tem tudi prenehanje dela za mnogo naših ljudi. Kje naj iščemo vzrok temu propadanju? Predvsem moramo ugotoviti, da ima sedaj naravna svila hudega tekmeča v industriji umetne svile. Ta je dosti cenejša, čeprav je po kakovosti slabše vrste. To je vzrok, da je na trgu mnogo manjše povpraševanje po kokonih za proizvodnjo

naravne svile in je njihova cena padla v konkurenci, ki jo je povzročil na trgu rayon.

Ta kritičen položaj pa najbolj občutijo gorski kraji, ki inajo na splošno težavnejše pogoje pri razvoju kmetijskega gospodarstva. Tukaj ni velikih prostorov, kakršne imajo kolonske hiše v furlanski ravnini in drobljena posest omogoča le vzrejo omejenega števila sviloprejk. Po navadi je dovolj četrtno unč semena in še za to se včasih združijo po dve ali tri družine. Gojenje sviloprejk v tako majhnem obsegu je še manj dobičkonosno, ker si za tako majhne količine kmetje ne morejo preskrbeti potrebnih strojev za rezanje listja, ki služi za hrano še majhnim živalicam. Poleg tega pa mora biti en človek neč in dan na delu, da poklada sviloprejkam listje za hrano, pa naj si gre samo za četrtno unč ali za deset unč semena.

Tudi na tem področju se pozna v gorah pomanjkanje cest, ker morajo svilogojci prinesiti vse potrebno murvino listje na hrbtu. To se sicer mnogo ne pozna dokler sviloprejke še niso prešle svoje druge preobrazbe in so torej še majhne, ter se hranijo samo z drobnimi narezanim listjem. Po tretji preobrazbi pa postanejo sviloprejke velike in požrejo vsak dan neverjetne množine murvinega listja. To jim je treba pokladati celo skupaj z vejami, ki so včasih do dve leti stare in dosežejo preko 2 m dolžine. V tem obdobju mora torej kmet nositi na svojem hrbtu ne samo murvino listje, ampak tudi veje, na katerih to listje raste. Za vsak stol listja mora prenašati torej še po več statov lesa. Spričo tega je nemogoče, da bi gorski kmet mogel tekmovali na tem področju z ravninskim.

Gojenje murv je bilo v Beneški Sloveniji zelo razširjeno tudi iz drugih vzrokov. Naša polja so bila šestkrat ustvarjena s potrpežljivim delom prednikov, ki so si ustvarili njive v terasah po strmih pobočjih naših hribov. Pri tem so merali zgraditi veliko število podpornih zidov, ki jih je bilo treba ojačiti, da bi jih ne odnesle deročee vode. Za to so ob teh vodah zasadili drevje, ki naj bi s široko razpršenimi koreninami trdno povežalo zemljo. S sečnjo murv imamo torej dvojno škodo:

Komu upravo naših občin?

Geslo, s katerim je krščanska demokracija začela svojo volivno kampanjo, se glasi takole: »italijanske občine naj upravljajo Italijanci. Nikar ne mislite, da je to geslo naperjeno proti nam, ampak je naperjena roč vsem strankam in po vsej Italiji. Ze večkrat smo lahko ugotovili, da si krščanska demokracija lasti vse politične funkcije. Zadržne čase so si začeli tako domisljati, da je demokrščanska stranka edina demokratska stranka in tudi edina res italijanska stranka.

Prepričani smo, pa naj izpadejo volitve kakorkoli, da bo geslo »italijanske občine Italijanom« prav gotovo prodrl, ker smo lahko ugotovili, da so bile za volitve po vseh italijanskih deželah predložene samo kandidatne liste sestavljene od Italijanov. Nasprotno pa v Beneški Sloveniji, tudi kjer bo zmaga demokrščanske kandidatne liste, občine ne bodo upravljali Italijani v njihovem smislu, ampak jih bodo upravljali Slovenci. V vseh predloženih kandidatnih listah so kandidatje iz teh krajev in so torej Slovenci, ki žive v Italiji. Če bi se njihova stranka držala svojega gesla, bi morala pripeljati v vse naše občine ljudi iz Sijeilije. To pa zato, ker smatrajo te ljudi za edine prave Italijane, ker so samo njim dovolili deželno avtonomijo, ne da bi zato komu prišlo na misel, da je s tem prišla v nevarnost moralna enotnost države (Furlani pa se ne nahajajo v takem položaju, ker jim še vedno nočejo dati deželne avtonomije trdeč,

da si ljudstvo take avtonomije ne želi, ker hoče na ta način še bolj dokazati svoje absolutno italijanstvo). Zakaj torej ni krščanska demokracija pripeljala k nam »italijanske elemente«, da bi tako dala tudi občinam v Beneški Sloveniji italijansko upravo?

Najbrže so tudi sami opazili, da gledajo naši ljudje po strani vse tiste, ki prihajajo k nam iz skrajnega juga in ki se jim zapletajo med nogami vsakokrat, ko morajo iti po opravkih v kateri koli državni urad. Zavedajo se torej, da bi njihova lista, v kateri bi predstavili take »Italijane«, prav gotovo klavrno propadla.

Ceprav smo navajeni, da vidimo v Italiji tudi v takozvani normalni upravi, najbolj neverjetne in nemogoče stvari, vendar si demokrščanski voditelji niso upali tako daleč, ker so tudi njihovi največji gorečnejši videli, da bi tako postopanje pomenilo zanje neizbežen poraz. Ali naj po vsem, kar smo navedli sklepamo, da so prav zaradi tega vzroka napravili pri nas izjemo glede na svoje geslo in so dovolili, da naj upravljajo naše občine drugoderci? (Tako nas namreč imenujejo, ker jim beseda Slovenci ne more iti z jezika).

Ne bo držalo niti to, ampak, kot so priznali v številnih člankih videmskega demokrščanskega glasila, ki se odklikujejo pe protislovnih in nelogičnosti, so koncev koncev prebivalci teh dolin v alpskem predgorju slovenskega izvora, govorijo neko slovensko narečje in razumejo tudi slovenski knjižni jezik. Zato je to prebivalstvo slovensko, ki pa je zvesto legalno postavljenim organom države, v katere območju živi. Zato se bili prisiljeni priznati, da so to slovenske občine, v katerih ni mogoče uveljaviti gesla, ki so ga postavili po drugih pokrajinah Italije. Iz tega tudi sledi, da je nastalo za Beneško Slovenijo novo geslo: »Slovenske občine Slovencem, ali kakor bi morda zapisal ugledni »Messaggero Veneto«, »italianissime« občine njenim »italianissimim« prebivalcem.«

preneha znaten vir dohodkov in istočasno znanjka opora tem zidovom, s čimer obstoja nevarnost, da bo uničeno vse požrtovalno delo več generacij naših prednikov.

Poleg tega, da spravlja tak položaj mnogo naših ljudi ob zaslužek, pa povzroča krizo tudi med delavci, ki so zaposleni po predilnicah v ravnini. Zato bi bilo potrebno, da se tudi pri tem problemu poišče primerno rešitev in v našem prihodnjem članku bomo skušali navesti način, kako bi se dalo odpomoči in premagati to krizo.

Jame, jame... naš večni problem

Jame so obstojale tudi tistikrat, ko je pobujal slavni novinar Manzano po naši Beneški Sloveniji in iskal snovi, s katero bi napolnil stolpec zakonitega videmskega časopisa. Toda g. Manzano o teh jamah ni govoril nikoli, čeprav v vsakem svojem članku omenja, da je imel velik apetit, ki ga pripisuje dobremu zraku naših lepih dolin.

Mi pa smo prepričani, da ni bil dober zrak naših krajev, ki je napravil nanj tak učinek, ampak so to povzročile jame, tiste jame, ki vam pretrecoje vse črevesje, kadar greste s kakšnim prevoznim sredstvom preko njih (g. Manzano se je vozil z avtom). Tako stresanje bi pomagalo prebavit tudi tistim, ki bolejujejo na stalnem zaprtju.

Toda g. Manzano ni imel časa za take ugotovitve, ker je bil ves zaposlen z iskanjem Slovencev v naših slovenskih krajih, kjer jih pri vsem svojem trudu ni mogel najti.

Srečni tisti, ki imajo oči pa nočejo videti, ker taki ljudje bodo na tem svetu vedno prisiljeni pisati za take neodvisne časopise, ki niso bili nikoli neodvisni, na drugem svetu pa se bodo tega zelo kesali. Tako približno bi dejal kakšen moderen evangelist.

Radovedni smo, če imajo tudi Manzanove kritike o umetnosti takšno vrednost, kakršno so imeli njegovi članki o Beneški Sloveniji. Mi vsekakor jih nismo čitali, ker bi nas pri tem morda zadela kap.

Toda povrnimo se zopet k našim jamam, o katerih je g. Manzano pozabil go-

voriti, čeprav so bile baš te vzrok za njegov velik tek. V zadnjem času pa se je zgodilo nekaj posebnega. Prav tisti zakoniti časopis, ki se tiska v Vidnu je že dvakrat govoril o naših jamah in pozval pristojne oblasti naj bi jih čimprej napolnile in izravnale.

Vsekakor ni umestno pokazati dostojanstveniku, ki prihaja iz Rima in ki bi hotel po izdatnem kosilu v Vidnu obiskati »fedelissime« in »italianissime« prebivalce naših krajev, da imamo ceste v tako zelo slabem stanju. Jame so prva mizerija Beneške Slovenije, ker če je mogoče druge, na en ali drugi način prikriti, je nemogoče skriti jame. Avto, ki gre po cesti je prisiljen iti preko njih. In tako bi se lahko dostojanstvenik, ki bo v avtomobilu razburil in vprašal: »Ampak kam ste porabili milijone, ki so bili namenjeni za »italianissime«?

To je torej pravi vzrok, zakaj je začel omenjeni časopis pisati o naših cestah. Zato so tudi šli naši župani v Videm in tam udarili s pestjo po mizi. Toda oni so prepozno opazili, da so bili milijoni tudi za jame po naših cestah.

Toda kaj hočeta, dragi čitatelji. So ljudje na svetu, ki delajo jame v vodo in so drugi, kakor ta zakoniti časopis, poglavarji na pokrajinski upravi in naši nepozabni župani, ki jih delajo na naših cestah. Tem zadnjim izrekamo javno pohvalo, da so jih znali tako dobro hraniti in celo povečati in obenem se od njih poslovimo, ker zelo dvomimo, da jih bomo po volitvah še videli na upravi naših občin.

Sezonski delavci in zaposlitev

Druga leta je mesec maja prihajala s hribov Beneške Slovenije v ravnino cela vrsta ljudi: spredaj so stopale žene, ki so nosile v jerbasu kovček, za njimi pa je stopal mož v nedeljski obleki in držal za roko svoje otroke. Takih prizarov, ko so odhajali naši ljudje v inozemstvo, je bilo vse polno. Žena in otroci so jih spremljali do vlaka, ki jih je odpeljal v daljnje tuje kraje, kjer jih je čakalo delo za vso letno sezono. Za vsesvete so se vračali domov, še prej pa so poslali družini denar za življenje.

Tako sezonsko delo v tujini je bilo omogočeno tudi zato, ker so bili beneški Slovenci, ki so odhajali v tujino za zaslužkom, povečini zidarji, tesarji, klesarji, cementni delavci in težaki. Vsa ta dela pa se lahko opravljajo samo v poletnem času, ker jih je treba opravljati na prostem. Sedaj pa je tudi to sezonsko izseljevanje

nje odpadlo. In vendar je po zadnji nesrečni vojni v vseh evropskih deželah veliko pomanjkanje stanovanj, potrebno bi bilo zgraditi nova poslopja in prav tako je veliko pomanjkanje kvalificiranih delavcev, ker se jih po končani vojni mnogo ni vrnilo več domov, ali pa so se vrnili tako pohabljeni, da jim je nemogoče opravljati take vrste dela. Ker pa je vojna temeljito pretresla tudi gospodarstvo vseh evropskih držav, skušajo te z vsemi sredstvi preprečiti beg kapitala v inozemstvo. Poleg tega pa je zajela skoro vse države tudi nova oboroževalna mrzlica in zato morajo še bolj pazno nadzorovati gibanje in uporabo svojega kapitala, zlasti v odnosih z inozemstvom. Zato uporabljajo vedno manj javnih sredstev za javna dela, da lahko z njimi povečajo vojaške stroške. Zato pa moramo mi... ostati doma.

IZ VZHODNE BENEČIJE

ŠT. LENART

Naš kamun je dosti velik, forman je z njim velikim numarju vasi an mamu u naše kraje dosti krau mlekaric, a kritična rieč je u tjem, de imamu samuo adno mlekaru, ki je u Gorenji Mjersi. Čepru je dosti mljeka u našim kamunu, pa mlekaru na dela dobre, saj lahko porčmo, de prejema usak dan manj mljeka. Parvi an tud glauni uzrok temu je ta, de mlekaru na stoji na njm kraju, ki bi bio komod za ljudi, zakl vasi našega kamuna so raztrešene delč okuoli an začu je za dost ljudi ta puot previč duga. Se pruo posebno u tistim cajtu kar majó krave malo mljeka, je škoda zgubljati cajt. Vasi Jajnik, Seuca, Utana an Kovaluca so delč od Mjersi an muoraju zgubiti dvje do tri ure hodenja za parnesti mljeko u mlekaru. Tisti, ki ne nosiju mljeka u mlekaru zavuj tehá, de so delč, djelaju sami sir an maslo na dume, ki pa zavuj ne dobrih posuod an prostoru za spravjati mljeko, nje takuo dobar, ku tist, ki ga u mlekaru narediju. Ta, ki muora pročal, ga muora dat za velik buojši kup ku mlekaru sjer, zatuo ljudi tarpiju veliku škodu. Za use tuo odpraviti, bi bluo trjeba, de se nardi še u mlekaru u Utani, ki je pruo na sredí usjeh tistih vasi, ki jim je prevč delč nositi mljeko u Mjersi. Če pa tuo napraviti nje za dosti sudu, bi se pa muoralo napraviti takuo, de bi adan z uozam poberu usak zvčer an usake zjutra use mljeko, tud male količine an bi ga takuo peju u mlekaru na Gorenjo Mjersi. Takuo bi dosti djela ošparalo našim kumetam an bi mjeli sevčda od žvine: boj u interesu, zakl tuó, ki si u mlekaru pardjela vejá vič an se buj lahko pročá.

U naših krajah su le rjedki kaži, de bi se tikeri sam uzeu živjenje an pruo zatuo nas je vest o žalostnim koncu Jožefa Sibau iz Jesice, majhana vas našega kamuna, močno partesla. Sibau je bio star 88 let, a je že dugo cajta kazu, de mu hlava ne služi pruo dobru an zatuo je paršio u nedelju zjutra ku su bli usi domač u ojerki h maš, do velike nesreče. Ku praviju judj, je bio zjutra tiste nedelje starček močno razburjen a use adno je šuo u hleu djelati svoje usakdanje opravila. Tle, ki se ne vje kakoó je paršio mož do puške, je nastavu kanu u usta an se ustrjelu. Ku so judj čul puškin pok su hitro paršli hledat kaj je, a bluo je prapozno, stari Sibau je bio na tistim mjestu žemartu.

KLODIČ

Sje tulku huorilo an tulku djelalo, de bi se začelo napravjat muost, ki bi muoral vezati Klodič z vasmí Podlake an Hostne. Napravjen je bio načart an impreža dolčena za djelo začet. Zatuo so bli povabljeni djeluci iz Hostnega an Podlak, ki an dan so paršli za djelo začet. A na žalost, na tistim mjestu, ki bi se muoru muost narditi, njeso majdnega dobili. Imprežar, ki je mu muost za narditi, ni paršio an takuo djeluci so se muorli nazaj varnit na svoje duome.

Takuo se djela z našim ljudim, ni za dost mizerja, ki ju muoraju tarpjet, še za norč jih uzameju. To se pravi, de tist, ki ima tu rokó tistu rječ, ni pošten človek, zakl muorlo bi se vjediti, de tist djeluci su muorli kup poti napraviti za ta na djelo priditi. Toda, to se napravi samuo adan krat, od sada naprej naši ljudi buodo vjedali soditi, kakuo z njemi se runaju tisti, ki praveju, de djelaju za dobro ljudstvu.

SV. PETER SLOVENOV

Špjetar je njmar bio zarjes centar, ki je mu veliku importancu zavuj tehá, ki leži pruo u sredini Slavjensčine. Zej u starih cejtah tu je bla sodnija, dáukarija an usi tisti oficiji, ki jih ima donás Čedad. Saj se tud spominjaju naše ljudje, ker od tehá je pasalu le mih 40 let, de tud pod Taljo mi smo mjel naš dištret (tuo bi bluo mandament), ki je mu pod svojo kričo sedam kamunu, ki donás štejeju približno 20 tuzent ljudi. Sevčda je Talja pred 40 leti nam uzela dištret zavuj tehá, de ni tjela, de bi mi Slovjenji mjeli sami adno amnistrativno okrožje an za prej znaconalizati našu džazlu, ki je slovenska. Priklučila je Špjetarski okraj u Čedad, za paršiti naše ljudi tam hoditi za svoje opravila napraviti an s tjem huoriti taljanski ali furlanski jezik, zakl u Čedade ne bi odgovarili impjegadi po slovensku ku u Špjetru. A use adno par nas sje ohranili jezik an slovenske koštu.

mance, saj tu par nas se njmar huorci slovensku an nobedan ne more reč, ča spjetarski ljudi so postali Taljani. Pa zavuj ljepe lege, kjer se nahaja naša uas, če bi se naše može na komunu interesál, bi lahko razvili Špjetar pruo u adno majhanu mjesto. Tu prihajaju usi slovjenji Nadiških dolin, naj buo na daukarijo ali na banku; samuo manjka adna rječ, ki če bi se naši ljudi skup spravili, bi parnesli dosti interesa. Tuo je, de bi bio ankrat na mjesec žvinski targ tud par nas, an potlé se tedenski targ od usakih suort blaga, de bi takuo našim kumetom ošparali 8 kilometru poti, ki ju muoraju djelati, za tu Čedad pejat žvinu prodajat an druge ruobe. Kaj interesa bi tuo parneslo Špjetru, kulku cajta bi ošparali ljudje! A se vjeda, od takih moš, ki do donás smo jih mjeli na kamune, ne muoremu tulku štjet, zakl njih preokupacijon nje ta, de bi djelali interese našega kamuna, ampá, ku mamú dokaze od djela našega šindjka, njih skarb je bla samuo ta, za parkazát, de u Špjetre so ljudje, ki njeso Slovjenji an de njih jezik nje slovjenjski. A mi, špjetarski ljudi lepuo vemo kaj smo, še buojše vedó kaj smo Taljani, saj posjerede po Italiji praveju, de naša džazla je slovjenjska an Furlani našo uas ju poznajo še samo s starim imenom: »San Pieri dai selas.«

Spravimo se kupe, napravimo adan komitat, de bi se zauzel tisto skarb, de bi se varnilu Špjetru tisto funkcijon, ki ju je jimu pred 40 leti. To se pravi, de bi mjeli naš trg, našu preturo an use tiste oficije, ki su tu Čedade. Saj 20 tuzent ljudi, ki jima pravico zahtevati de svoj center naj bi bio Špjetar.

AŽLA

Zej je znano usim, de par nas njemamo suole an, de se muoraju otroc učiti u adni privatni hiš. Takuo je parva an druga klasa, ker ta druge muoraju hoditi u Špjetar, u adni mali kamriju par farušu poučena od adne učitarce. Se vje, de u usaki šuo li maju otroc od adne do druge lecioni njih deset minut za počivat, de si pogibaju an pohouorijó, de potom buj lahko grejó naprej z učenjama. Tuó pa ne vje za naše otroke u AŽli, čepru se usi cjelo predpoudan tiščiji stisnjem adan družega, ker kamrija, je premajhna. Kaplan, ki jima pod tistu kamriju svoje prostore ni parpustiu učitarci, de bi dala otrokam par minut za se igrati, češ de otroci motiju. Kadá buo paršlu tisti dan, ku buodo naši otroci mjel nu šuo, ki buo zarjes šuo an de na bujo več se tiskal u tisti mali kamriji nad farušam, kjer se ne smjeju niti se ganiti? Upajmu, de se buo kajšan naših domačih pohlavarju brigu, de buomo paršli do gradnje noveha lokala. Saj guverno nam je obeječu, de buo napravu use kar buomo potrebuo mjel, zatuo mamu pravicu prašati an zahtevati, ker je adna velika sramota, de adna velika vas ku je Ažla, je brez šuo.

CEDAD

U subotu, na dan 5 maja je na hitru umaru naš župan advokat Ivan Brosadola, star 62 let. Umaru je u kavarni par Sv. Marku na placu Bojan pruo u cajtu ku je s suojemí parjatili an mešamí gledu kakuo na karte igraju. Pogreb sje varšiu u torak 8 teha mjesca ob 9. uri od stolne ojerke do farnega brlofa, kamur je rančeha kompanjalu k zadnjemu počitku veliko judi.

SREDNJE

Odkar naši te stari se spominjaju, se nje zgodilo tu našim komunu na taka ku ljetos. Se gre za elecion novih može, an tej, ki smo zvjedali, tu Srednjah sje postavilo nič manj kuj štjeti liste kandidatu. Tud ženske su napravile njih listu an su ložle nutre većinu žensk. Ta druge tri su od Demokracije kristjane nu dvje brez partidu. Mi ne poznamo še kajšni su tisti može, ki naše judje bodo muorli votati na dan 10. junja; bomo žej drugó u njih povjedali, takuo, de naše ljudstvo bo vvedu tikeri su najbuojši an tikeri se muore zbrat, de bi potlé naš ubohi kamun minštruali. Ne smjemo vič parpustiti, de redline komuna prideju u roke takim, ki na znaju djelat dobru za nas, saj smo vidali kaj je bluo narjeto od tistih, ki so prej mjelaš. Brez gledat od kajšnega partida su kandidati, je trjeba zbrat poštene može, da buodo zarjes nardili nama dobru an de sa ne buo vič zgodilo ku prej, ki

smo vidali, de je šuo dan šindik našega komuna pred Tribunalom zavuj tegá, ki nje djelu suoje doužnosti.

OBLICA

Odkar naša uas je paršila pod Italijo, to je od ljeta 1866, mi njemamo mjeli priliku, de bi vidali kaj napravjenaha za naše ubohe ljudi. Samuo obečanje an potlé su nas muorli s tašami, ki par nas nu se plačujuju u ni mjeri, ku dol po Furlaniji. Par u 85 letah, ki smo pod Talju, sje napravu samuo stranišče od strani poglavarju, drugega pruo nič. Potlé praveju, de mi smo zadovoljni, de smo dobri, de nam su dalj terkaž dobruot an takuo naprej. A bi nje bluo buojš, de bi mučali? Saj njemamo tjak naumni, de bi ne vjedali, de oni lažeju. Rjes je de kla par nas smo u hribah, a s tjem nje rečeno, de se z nami djela ku z Afrikani, saj smo ljudi, smo djelali njmar našo doužnost za Italijo, smo ju služili an tu uojski zakl pa sa na poskarbi za našu uas? Vemo, de tega su krivi tud naši domač pohlavarji, ki do donás njeso znali prošiti u prefetur an drugam, kaj nam manjka; oni su pravili, de smo dobri, de njemamo potrebe, zakl se z malim kontentamo. A mi nečemo vič takih, de buodo nas zastopali na kamunu. Muoreju biti takl može, de se ne bojiju povjedat tuó, ki je rjes: de je par nas velika mizerja, de smo nasrečni ljudi an de mamó pravicu mjet, tuo kar na druge kamune dajó.

Previč inauguracionu

Usaku šuo, ki počás nardjo tu kajšni vas, prideju ju inauguravat videmski poglavarji an šindiki od usjeh kamunu benečanskih.

Nimar je le lista kuhinja: gospodinja od »onorevole« je nuna, »onorevole«, nje moš, deputad, se ve čuotá gor u naše vasi an nardi njega pridgu, namjestniki od prefeta, kvestorja, od vojaku, sedam tih pametnih an na zanju doktor....

Kadar jim nje bluo dost kosila, sada su začel še z bando, ki jim gode kar jejo naši reprezentanti. Godjo pjesme, ki punu naših barkih domačih vojaku su pejale pod tla u Rusiji, Grečiji itd. Kadar končaju veselice an kosila use tele autoritá se poberjó nazaj pruo Vidmu an za vičér spijo mernuo, zakl voči, kadar boju nove volitve, boju šigurnu za nje.

Ma ka na vejó naš judj, de kar jim nardjó dnu šuo, al drugu rječ jim ju na šenkaju an ki su ju plačjal žej desetkrat z njih tašam? Ka na vejó, de usak naš kamun odkar je pod Taljo je plaču guvernu od 255 do 800 milijonu taš? Tiker kamun od Benečije je meš se deset par stuo ot telega zneseka za njega polj, šuo itd. An usi teš sudj od taš kam su šli? Tiker špeče ima z namu guvernu? Rjes je, de ima za plačjuvat punu penzjo-

BRDO

Na našem komunu su se prezentale za elecion minštrative dvje liste kandidata. Dna na e od demokracije kristijane, nu ta družá, na e od independente, te judje, ki nu neječu nič mjeli čefá s partidi. Ta na listu od demokracije kristijane ve obrjenčemo dva moža za Njivico, dva za Ter, dva za Podbarđo, dva za Brdo, dan Sedliščen nu tri Zavaršane. Za Njivicu nu so Battoja Lojz (Minin) nu Zuan Miko; za Ter su Zef Culino nu Riko Culetto (Šeul); za Podbarđo nu Muchino Lino (Pinčjut) nu Zuan Zgarban (Picinin); za Brdo su Šinjko Pjeren (Dolič) nu Ker Zef (Menon); za Sedlišče to e Šinjko Dante (Menelik); za Završ su tri kapežjani od Negra Maggiorina. Ta na listu od independente ve obrjenčemo neá Njivarja, tri Terjana, dva Podbarđana, dan Muščen, dva Barjena, dan Sedliščen nu dva Zavaršane. Itako tale lista kle na ma kandidate od usjeh uasi, med tjem, ki ta od demokracije kristijane ne pustila von Muzac. Za tole listu Njivar to e Lendaro Ignio (Tena); za ter su Culino Primo, Lendaro Aldo (Blazat) nu Culino Lojz (Vanat); za Podbarđo su Molar Aleksander (Jakopič) nu Mattigello Zuan (Flak); za Muzac to e Lendaro Albin; za Brdo te Ker Remo (Garzon) nu Šinjko Uštins za Završ su Negro Egidj nu Pinoso Guido.

Moreno itako viedati, ki ta na listu od

ZA NAŠE DELO

Našim gospodarjem

Donás vam bomu povjedal ednu novicu, prjel ku se zabnu, gor mez cepenje od hrušk, jabolk, vjijke itd. Do sada njesta se tuolega vjedal, an tisti, ki su proval, su mjel dobre rižultate. Kuo se nardi? Kadar darin (majhan drjeu, te đuj), čjeta ucepiti jma 4 al 5 let, se odkopa okou njega an se ga prerježe ta pod tlam. Ga ucepta ku đib bluo gor nad tlam. Ga prevežita s beko, ga poknjata na dva kraja an mu denita dva cepi tuk ste ga poknil. Na zabita, jih muorta djet nmar dva an ne dnega. Potlé na kor ne mahu, ne paluda, ne vezila an ne iluce. Kar uzamita zemjo (gledita, de nje debela, an pokrije use počás nih 20-25 centimetru na debelim an z uadó parmočita. Za 15 ali 20 dni se je sparjelu an planta bo mjela doplih korvine, bste od darina te dujega an druge, ki prideju uon s cepi. Planta ki pride uon bo ku méja an bo mjela vič debli. Bo dajala sadje tu dvjeh letah an hruška še te ednim. Zivljenje od plante bo buj dugu ku čí sta ju bli ucepil gor nad tlam, an venč bo nje režištenca an vič pardjela bo dala. Morá ucepiti tuo mjesca maja al pa od luja do šetemberja.

Provajta an bosta vidli lepe rižultate, ki tel šistema vam bo dau.

Našim gospodinjam

Donás pustimo vart an kokošnjak an vam povemo kje gor mez hišne reči an preca začnimo.

1) Či čjeta, de bjankerija pride zlu čedna an bjela, pustita ju 24 ur tu gorki uadi an tu tolu denita prjel 20 gramu »boruce« (se ukup tu farmačiji) an zmješta na tancim 250 gramu žajfe.

2) Za oprat lepuo steklenice, tu tikerih je bluo oje al druge reči obejene, je dost de denite tu usaku 2 žlice žaganja od lesu, ednu žlicu foundaču od kofe an nu malu uadé gorke. Potlé poblunkite an objela puojde proč.

3) Otrokam sterita odrjezat lase dvakrat na mjesec an operite jih jim usak dan z žajfo.

4) Kadar čjeta lovit miši s trupam, na nucta špeha al družih reči, zakl tuole moreju snjest an druge hišne žvine an ukrepuju. Strup zmještata tu žaganje an mišem je tuole zlu usejš ampá te druge žvine ga na moreju tarpjet.

5) Či fajfate an nečete de muró al vaš moš se tendne nikotinu dol s parstu se očed s »pietra pomiče«.

6) Či čjeta mjet punu rož (karnad al kanelonu), u cajtu primavere an jesen presadite plante dvakrat al trikrat. Tuole za dvje ljeta.

Za use kumete

Naš glauni pardjeln krompjer je u velikim perikulu. Ze lansku ljeta je koloradski hrošč ali dorčera uniču dosti pardjela dost njju naše provincije. Čepru su ga kumeti uničeval, je koloradski hrošč paršu ljetos zelo zguodaj. Da b' uničeli teha škodljivca an s tjem obvarvali naš pardjeln, Inšpektorat za agrikuluro je informau use kumete, de ga moreju uničiti. Inšpektorat je jau tud, de se dajejo za tuo potrebne istrucijone za naše kraje u useh oficij za agrikuluro u Tarčentu an Čedadu, kjer boju tud razdeljeval gratis arsenjato di calcio, ki se ga rab pri uničenju tega parazita.

Prefektura je izdala tele dni dan ordin, ke pravi, da je trjeba denunciavati usaku boljezen, ke se pojavi med kokošami.

Ni še dugo od tegá, ku smo povjedal, de je u nekaterih krajih naše provincije razširjen afta an de so zatuo zaparti žvinski targi. Ker se je ta boljezan izpoljšala an nikje izginjla, je Prefekt dau ordin, de boju od sada naprej targi za žvinu an de se jo more pejat u druge provincije, samu ne u Spilimbergu, zakl tam še maju aftu.

čno prestrašila an zgubila vesti, ki pa so sobto potem paršli spet h sebi, ker njesu mjel nabene škode oku sebe.

DEBELEŽ

Naša uas na je mala, a s tjem to nje rečemo, ki na ne mej dirj mjeli sve škuole. Saj 15 let nazat smo mjeli tu naši usi majestro an škuole, tuo te bo za naše otroke na velika rječ, ker njeso mjeli bizunjo hoditi tekaj delč. A u današnjih dni naši otroci nu muoreju hoditi se učiti fin tu Karnaho, ki na je delč dobru pou ure hodá. Za odrasle otroke to nje tekaj težko, saj oni ne redó sami hore, ma za te male, te, ki nu djelaju paruo a druho klasu, hoditi se učiti tekaj delč, to je zarjes težko. Po žime, kar te dež, nu se muoreju zmočiti; starši nu muoreju zubiti poumo časa za je pejati tu Karnaho, ker mali otroci nu majó bizunjo beti kumpanjani. Potem to je še tuo, ki kar to je huda ura, nu muoreju zubiti škuole an takovjš ma kone ljeta naši školarji nu se rat malo naučijo.

Mi ve še možno marvejamo, ki tu današnjih let to se pustj nu uas tej Debelež, ki na ma otrok rat za no škuole implantati, saj tej ki na pravj leč, usakih 15 otroku nu maju dirit mjet majestrena an škuole. 15 otroku ne so tu naši usi, ker ne bi tjeli kle hoditi še teže, ki nostojé ta na Raune. Za lokal to če prevedati, saj smo prej mjeli kam je lošti, zakl nu se naučita. Tele so reči ki stara minštracjon na nje maj vidala ne prosila, mi ve šperamci, ki novi može an pred usem, Debeliški, no se uzemita inkarik, če no bodo klečaji ta na minštracjon, zakl no dehta škuole še našej usi.

Odgovorni urednik: TEDOLDI VOJMR
Tiskala: Tiskarna Lucchesi - Gorjca
Z dovoljenjem videmskega sodišča št. 47